(Чув)
98
204-чув

Кӗнеке хыҫҫӑн кӗнеке

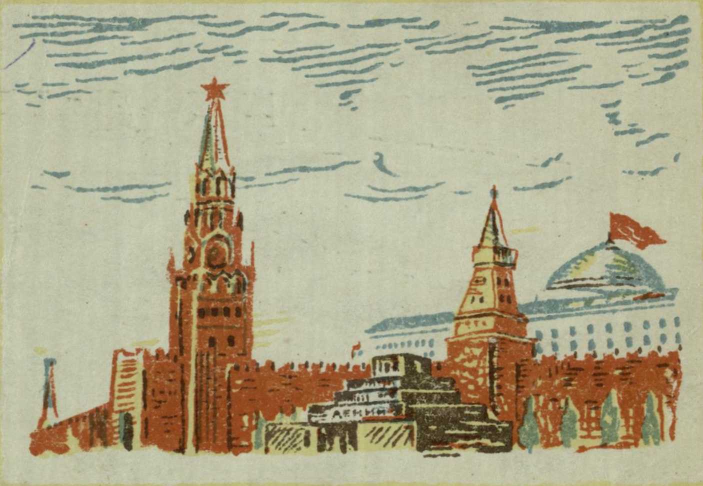

П. Хузангай

ТӐВАН ҪӖРШЫВ

ЧӐВАШГОСИЗДАТ · 1950

Национальная библиотека ЧР
4-035204

Х 98

ПЕТР ХУЗАНГАЙ

ТĂВАН ÇĔРШЫВ

ПОЭМА

БИБЛИОТЕКА
№
ЧГДУ

ЧĂВАШ АССР
ГОСУДАРСТВО ИЗДАТЕЛЬСТВИ
ШУПАШКАР — 1950

К84.89(=Чув)6-51 я44
84(2Рос=Чув)6-51 я44

ВЛКСМ Чӑваш Обкомӗ, Чӑваш АССР Ҫутӗҫ Министерстви тата Чӑваш Совет писателӗсен Союзӗ ачасем валли чи лайӑх кӗнекесем ҫырас тӗлӗшпе ирттернӗ конкурсра П. Хузангай поэта „Тӑван ҫӗршыв“ поэмӑшӑн иккӗмӗш преми панӑ.

Проверено 20.10
07 СЕН 2017

35204-чув.

Национальная библиотека Чувашской Республики

ТĂВАН ÇĔРШЫВ

Мĕн-ши вăл Тăван çĕршыв?
Аякра-ши, çывăх-ши?
Аякра та, çывăх та,
Каласа парам, тăхта.

I

Йывăç пӳрт. Урам енче
Виçĕ çутă чӳрече.
Ярăнса ӳсет йăмра,
Каш-кашлать вăл çумăра,
Уяра вăл лăпланать,
Шухăша кайса ларать,
Эс вăраннă-вăранман
Вăл пăхать пĕр кантăкран:
„Хĕвел тухнă, тăмалла,
Чуп, ачам,— тет,—шкулалла“.
Kaçпала йăмра сана
Тепĕр хут пăхса сăнать:
„Ку ачи аван-çке те,

Кĕнеке вулать-ши? — тет. —
Вĕренет-ши урокне?
Намăс пулмĕ-ши хăйне?"
Эс юлмастăн намăса,
Ӳстерсех пыран ăса;
Ху та хытă тăрăшан,
Юлташна та пулăшан,
Шав калатăн: „Вĕренер!"
Ма тесессĕн, — пионер.

Эс пурнан Вăтакасра,
Хамăр кас ялан асра.
Çавă-шим çĕршывăмăр?
Çав та, çав кăна та мар:
Анаткас та пур ялта,
Турикас та пур тата;
Вĕсенче те ачасем,
Пĕр класра ларакансем.
Хамăр ял вĕçне тухсан,
Эс çеремлĕ çул куран;
Çав çулпа утсан-утсан
Эс шоссе çине тухан.
Çулăн икĕ хĕррипе
Йывăç лартнă йĕркипе;
Тикĕс сарнă чулпала
Унталла та кунталла
Ыткăнаççĕ машинсем —
Çăклисем, çăмăллисем.

Тӗлӗнсе пӑхса тӑран:
Ачасем аташасран
Аслӑ ҫулӑн хӗррине
Юпа лартнӑ, ун ҫумне
Шӗвӗр пуҫлӑ ик хӑма
Ҫырса ҫапнӑ вулама.
Пӗр хӑми ҫине Канаш
Тесе ҫырнӑ ҫав юлташ,
Теприне вӑл пит катмар
Авса хунӑ — Шупашкар.

Ҫавӑ-шим ҫӗршывӑмӑр?
Ҫав та, ҫав кӑна та мар.

Лартӑн эс машин ҫине,
Кайрӑн эс Канаш енне.
Канашра пур пысӑк шкул,
Тӑрӑш та — учитель пул.
ФЗО пур Канашра,
Вӗрентет вӑл та ырра:
Ҫӳрӗн чыслӑ ҫи-пуҫпа,
Ҫут медаллӗ картуспа,
Пӗлсе ҫитӗн тӗрлӗрен
Машинсем эс, вӗренсен.
Юсӑн эс унта вакун,
Хаҫат вулӑн кашни кун.
Заводра нумай ҫынсем,
Пурте сан юлташусем.
Пурте пулӑшӗҫ сана,

Тухӑн эс, ачам, ҫынна.
  Канаш мар пулсан ытах,
Шупашкар та ҫав ҫулпах,
Анчах урӑх еннелле,
Паҫӑр эп каланилле.
Шоссерен инҫех те мар
Чугун ҫул пур юнашар.
Чашкӑрать ав пӑравус,
Билет ил те ура пус,
Кӗр эс симӗс вакунне,
Лар эс сарӑ сак ҫине,
Пӑхса пыр чӳречинчен,
Хулана ҫитериччен.
„Шупашкарӑм, шур хула!“
Тет пӗри юрла-юрла.
Чӑнласах-мӗн, чӑнласах:
Шурӑ ҫурт нумайтарах.
Аслӑ шкул та пур унта,
Пур паха театр та:
Алексеев Бориса
Курмаллах унта пырса,
Пӑхмалла вылянине,
Илтмелле култарнине,
Хулара музей те пур,
Эс ӑна та ҫитсе кур:
Иртнине те хальхине
Пӗлсе ҫитӗн ун чухне.
Картинсем кӑтартакан
Шур ҫурта кӗме ан ман,

Галерея ăçтине
Ыйт та — калĕç ун тĕлне:
Спиридонов ăстарах
Е Сверчков — пăх лайăхрах.
Картинсем тума вĕрен,—
Шкулĕ пур художниксен.
Сăнаса пăх сассуна,
Янкăр уçă пулсанах —
Юрăсти пулма вĕрен,
Шкулĕ пур юрлакансен.
Пионер çуртне кĕрсе
Лар пĕрре хĕпĕртесе;
Журналсем пăх канмалла,
Шахмăтла вылякала;
Кур спектакль каçхине,
Çĕнĕрен те çĕннине...
Такăр-такăр Шупашкар,
Такăнмасăр утăмлар,
Советсен çуртне çитер,
Çурчĕ пысăк çавхатер.
Милиционер тăрать,
Аллипе салют парать:
„Мĕн ĕçпеччĕ? Кам патне?“
Тет вăл кĕрекенсене.
Пĕр тирпейлĕ кинемей
Тытăнать ак пуплеме:
„Зоя Ананьевнăна
Курас тенĕччĕ-çке те,
Пушă мар пулсан — ăна

Чăрмантармăп эпĕ" — тет.
Хăй вăл шупăрĕ çумне
Çакнă Ленин орденне.
Милиционер пăхать,
Шалт! — тăвать те çул парать.
Çак çуртра иккен вĕсем —
Халăх шаннă ĕçченсем.

Çакă-шим çĕршывăмăр?
Çак та, çак кăна та мар.

Анатран килет прахут,
Кăшкăрать вăл: „Ут-ут-ут!"
Кĕç туран тепри анать,
Ăна хирĕç кăшкăрать:
„Ут-ут-ут!" Утатпăр-çке,
Вăрăм çул пулать кĕске.
Утса ан та, васкаса
Кĕрсе лар çӳлти класа.
Çӳлтинех лекеймесен,
Аялти те пырĕ, тен.
Тăвалла е аната —
Атăл вăрăм, лар атя.
Контролĕрĕ тĕрĕслет:
„Билет пур-и?" — Ак билет! —
Сăмахран сан каймалла
Атăлпа анаталла:
Сылтăмра сăрт-ту куран,
Ту çинче хура вăрман.

Сулахай енни раснах
Тикĕсрех те вашăкрах;
Сарă хăйăр та çаран;
Утă ӳснĕ мăй таран.
Ваш та ваш çӳрет çави,
Илтĕнет юрри-сăвви.
Ялкăшать йăваш кăвать,
Пул хуранĕ пăсланать.
Йӳле пилĕклĕ мучи
(Пулăçи е хуралçи),
Çутă-çутă хĕвелтен
Ват куçне аллипелен
Сулхăнланă та тăрать,
Прахута вăл ăсатать.
Çаран урлă — шаларах —
Ватă хырлăх палăрать,
Ватă хырлăх леш енче —
Уçăрах ĕшнесенче —
Мари халăх пурăнать,
Пĕрлешсе вăл ыр курать:
Çĕр акать, вăрман ĕçлет,
Вырьăх-чĕрлĕх ĕрчетет;
Шав çӳрет вăл сунара,
Юратать хурт-хăмăра;
Çырлине те пуçтарать,
Кăмпине те тăварлать;
Йывăçран вăл çырмалли
Хут тăвать шкулсем валли.

Марисем ĕҫчен ялан,
Марисем — пире тăван,
Ма тесессĕн марисем —
Совет ҫĕрĕн ҫыннисем.
Иртрĕн Сĕнтĕр-Вăрринчен,
Куславка патне ҫитен,
Малалла шусан-шусан,
Курăнса каять Хусан.
Эс тутар ҫĕрне тухан,
Тутарсем — пире тăван,
Ма тесессĕн тутарсем —
Совет ҫĕрĕн ҫыннисем.
Хамăр пек тырпул акса
Вăйлатаҫҫĕ колхоза,
Тĕрлĕ фабрик-завод та
Сахал мар вĕсен унта.
Ачисем, тарла-тарла,
Вĕренеҫҫĕ тутарла.
Тутарлах халь сăвăсем
Кăлараҫҫĕ сăвăҫсем.
Чаплă сăвăҫ кам?— тесен —
Абдулла Тукай вĕсен.
Вырăсла та тутарсем
Вĕренеҫҫĕ халь хĕрсе,
Калаҫаҫҫĕ пит аван:
Вырăссем — пире тăван,
Ма тесессĕн вырăссем —
Совет ҫĕрĕн ҫыннисем;
Ма тесессĕн вырăсла

Ленин çырнă кĕнеке,—
Вулакан тухать ăсла,
Куç уçать ĕмĕрлĕхе;
Нимĕнрен те хăрамасть,
Нихăçан та аптрамасть.
Ма тесессĕн Сталин халь
Пур чĕлхеллĕ халăха
Кирлине, хăй йĕркипе,
Аслă Ленин чĕлхипе
Каласа ăнлантарать,
Вĕрентет, ертсе пырать.

Кăшкăрать те хутран хут,
Малаллах шăвать прахут.
Атăлпа кайсан-кайсан,
Атăла хутшăнакан
Чулман Атăл теекен
Юхăмшыв курса иртен,
Камă теççĕ вырăсла,
Юлчĕ сулахаялла.
Унăн вĕçĕ пит инçе,
Кам пурнать-ши ун çинче?
Ӳркенмесĕр тăвалла
Хăпарсан çав шывпала,
Нухрат Атăл теекен
Вятка-шыв тĕлне çитсен,
Удмуртсен çĕрне анан,
Утнăçемĕн паллашан.
Пур вĕсен Ижевск хули,

Чылаях пăшал вулли
Çав ятпа тухса тăрать,
Пур сунарçă астăвать.
Иртнĕ аслă вăрçăра
Удмуртсен пăшалĕ те
Тăшмана хĕртес тĕлтен
Чапа тухнăччĕ вара.

Удмуртсен çĕршывĕнче
Ĕмĕрхи сĕм вăрмансем,
Удмуртсем шывпа инçе
Юхтараççĕ сулăсем.
Пăчăк-пуртă сассипе
Янăрать хура вăрман,
Тырă-пулă пуссипе
Çаврăнать машин ялан.
Ĕлĕк, тĕттĕм çĕр тесе,
Пуç яран вăрманлăхра
Халь çынсем хĕпĕртесе
Пурăнаççĕ ырлăхра.
Пĕрлешсе тăрăшнăран—
Пусăм çирĕп, çул яка,
Пурнăç тĕттĕм чăтлăхран
Тухрĕ çутă уçланка.

Удмуртсем утаççĕ тан,
Удмуртсем — пире тăван,
Ма тесессĕн удмуртсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

Шурă Атăл лекиччен
Малалла ишсен-ишсен,
Пушкăртсен çĕрне кĕрен,
Кĕнĕçемĕн тĕлĕнен.
Пушкăртсен халь тем те пур,
Ыйт, сăна, çӳре те кур:
Хура нефть тапса тăрать,
Тимĕре ташлаттарать;
Шурă кăмăс хăпарать,
Чир-чĕртен вăл хăтарать.
Аш та, çу та — каткипе,
Тырă-пулă та чипер.
Эсир пурте пĕлекен
Нарспипе Сетнер çинчен
Çырнă сăвăç та иккен —
Пушкăртри чăвашсенчен,
Ун тăпри те Пушкăртра,
Çăмăл пултăр çав тăпра.

Сывă тăтăр Пушкăртстан,
Пушкăртсем — пире тăван,
Ма тесессĕн пушкăртсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

Малалла — çурçĕрпеле
Хĕвелтухăç еннелле
Кайнăçемĕн — комисем,
Ненецсем, эвенкисем,
Манси, хант, якут, коряк,

Ойротпа хакас, пермяк,
Бурятпа монгол, чукча...
Мĕнле халăх çук, ача!
Кунасири [1] утравпа
Порт-Артур таран лапах
Тĕрлĕрен чĕлхе тăнлан,
Пурте — пирĕншĕн тăван,
Ма тесессĕн йăлт вĕсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.
Сарлака Россия-Русь!
Никама та çук чару:
Тĕрлĕрен чĕлхепеле
Юрă хур, вĕрен, пупле...
Çавă-ши çĕршывăмăр?
Çавă! — тетпĕр яланах,
Çавăнта кун куртăмăр,
Тав, мухтав Российăна!
Кăшкăрать те хутран хут,
Малаллах шăвать прахут.
Аслă вырăс çĕрĕпе
Кунĕпе те çĕрĕпе
Аната вăл çул тытать,
Атăла хумхантарать.
Атăл анлăланнăçем
Çĕнĕрен çĕн хуласем
Куç умне тухса пырать,
Ав Ульяновск курăнать.

---

[1] Кунасири — Курильски утравсенчен пĕри, чикĕри.

Кам пĕлмест çав хулана?
Кам сума сумасть ăна?
Унта Ленин çуралса
Ӳснĕ пирĕн телее,
Çутă çул-йĕр кăтартса
Панă тĕттĕм Раççее.
Унта пĕр чăваш Иван
Мĕскĕн тăлăх-тураттран
Вĕренсе, ăсла тухса,
Хăй вĕрентнĕ-мĕн ăса.
Ял çинче ятне пĕлмен
Ачаран вăл çĕкленсен,
Иван Якăльча вара
Пурте пĕлнĕ таврара.

Чаш та чаш ишет прахут,
Ăшĕнче çунать ун вут.
Аялтан, ав, хуп-хура
Кочегарĕ хăпарать;
Кĕрсе тухрĕ мунчана —
Паллама та çук ăна:
Шурă йĕм те шур кĕпе,
Савăнать вăл ĕçĕпе.
Вăл хутса ярать хута
Икĕ хутлă прахута,
Атăл пăрĕ шăниччен
Вăл çӳрет прахут çинче,
Мĕн курмасть те мĕн илтмест?
Ма ĕçлес мар-ха? Ĕçлес!

Юлчĕ Куйбышев хули,
Çывхарать Саратов та.
Çав-çавах çын туп-тулли,
Шав кĕреççĕ прахута.
Сталинград патне çитсен
Тин сайралчĕç ерипен:
Чаплă вăрçă выранне,
Çĕнтерӳ, мухтав çĕрне
Курма анчĕ çын нумай
Кăшт канса çӳрене май.
Сталинград!.. Манасла мар:
Йышлă паттăр хушшинче
Пурччĕ пĕр Максим Пассар,
Халь асилтĕм ун çинчен.
Вăл нанай этемĕччĕ,
Çĕпĕр сĕм вăрманĕнче
Пакшана вăл куçĕнчен
Персе тытнă вăрçăччен.
Çав сунарçăпа пĕрле
Вăрçă вăрçрăм эп хĕлле.
Хăйĕн снайпер пăшалне
Хĕстеретчĕ те çумне,
Çывăха та аякка
Вăл çӳретчĕ кайăка.
Сăрă-симĕс „кайăксем“
Фашист ятлăччĕ унчух.
Вĕсене çав пĕр этем
Тытрĕ икçĕр вăтăр штук.
Наная ăçтан манан?

Нанайсем — пире тăван,
Ма тесессĕн нанайсем—
Совет çĕрĕн çыннисем.

Атăл пырĕ. Аçтăрхан.
Каçпи тинĕсĕ унтан.
Халăхсенĕн авалхи
Хупăна пĕлмен хапхи.

II

Каçпие çитех иккен
Тем сарлакăш Казахстан.
Темиçе хут Англирен
Пысăкрах вăл, шутласан.
Çитсенех çакна туян:
Казахстан çĕрме пуян —
Рис та пур, çĕр мамăк та,
Тулă та, çĕр кăмрăк та,
Ылтăн та пур, пăхăр та,
Чей ĕçмешкĕн сахăр та.
Выльăх-чĕрлĕх ун кучух —
Хисепне те пĕлес çук.
Ĕлĕк хир тăрăх ялан
Куçакан казах çынни
Халь пурнать кил-çуртпалан,
Çĕнтерсех пырать çĕнни.
Çĕн хула Караганда.
Çĕн хула Балхаш унта.

35204-чув.
Национальная библиотека
Чувашской
Республики

Библиотека
№
ЧРДУ

— „Улма Ашшĕ“ теекен
Тĕп хули Алма-Ата
Ешерет садсемпелен,
Йыхăрать яша, ватта,
Йыхăрать ачасене
Хăйĕн хӳтĕ сулхăнне;
Тĕрлĕ-тĕрлĕ шкулăнне
Ярах уçнă алăкне:
„Кирек кам, кирек ăçта
Пултăр вичкĕн те ăста;
Тĕпчĕр, пĕлĕр тĕнчене,
Çăмăл пултăр çынсене...“
Хут пĕлмен казах шкулта
Вĕренет, тухать çутта.
Ленин уçнă аслă çул,
Иксĕлми телей умра.
Çĕр çулхи старик Джамбул
Ярса тытнăччĕ тумра.
Вăл юрлатчĕ çĕкленсе
Çамрăк вăй тапни çинчен,
Хăнтăр çăмлă тихасем
Савăнса юртни çинчен.
Вăл юрлатчĕ чикĕри
Хускалми тусем çинчен,
Йывăр чух пĕрне-пĕри
Пăрахми туссем çинчен.
Вăл юрлатчĕ, самана
Ырлăхне кĕвве хурса,
Вăл юрлатчĕ Сталина

Чёререн сума суса.

Пархатарлă Казахстан!
Казахсем — пире тăван,
Ма тесессĕн казахсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

III

Каçпиех пырса кĕрет
Аякран Туркменистан,
Çĕршыва хитрелетет
Хăйне майлă сăнпалан.
Кам курман Ашхабада?
Кăтартасчĕ темĕн пек.
Пурăнсаттăм кăшт унта
Эп Хумма Çеменĕпе.
Çурçĕр енĕ — Каракум,
Тем сарлакăш пушă хир.
Çавăнта пулсан пĕр кун —
Пĕлĕр шыв хакне эсир.
Пуянсем пур çăлкуçне,
Пур пусса та хăйсене
Илнĕ пулнă çавăрса,
Сад ÿстернĕ шăварса,
Тарçăсен ĕçĕпелен
Ырă курнă ĕмĕртен.
Аллă-утмăл арăмпа
Тăнă пĕр-пĕр Харамбай.

Чуханни пур — шывшăнах
Тарçа лекнĕ çав çынна;
Пĕр тĕвешĕн, сурăхшăн,
Хĕр илмелĕх хулăмшăн
Асапланнă вăл ялан,
Çав-çавах авланайан...
Кăнтăр енĕ — Копет-Даг,
Ту çиçет тĕрлĕ тĕспе:
Шурă, сăрă та кăвак,
Тăссан алă çитес пек.
Нумаях пулмасть этем
Кунта пулнă урăхла:
Мăн калпаклă туркменсем
Чухлаймастчĕç вырăсла.
Тенкĕ çакнă мăшрисем,
Тутине хупла-хупла,
Ирткелетчĕç именсе,
Вăтанса та хĕрелсе.
Халь вĕсен çап-çутă çул,
Хăратмасть текех мулла.
Кĕнеке, кино та шкул
Çитрĕ кашни аула.
Çĕр те, шыв та пур кучух;
Ăрăмшăн та тӳлес çук.
Ĕçлемешкĕн те сатур,
Савăнмашкăн та маттур.
Шăнкăр-шанкăр караван —
Шăнкăравлă тĕвесем
Пухăнаççĕ тавраран

Тĕрлĕ пурлăх тиесе:
Тутлă-тутлă çимĕçсем,
Каракуль çĕлĕкĕсем,
Эрешленĕ кавирсем
Хатĕрлеççĕ туркменсем.
Пĕрлешсе пурăннине
Çитни çук çав кучухне.

Пурăнах, Туркменистан!
Туркменсем — пире тăван,
Ма тесессĕн туркменсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

IV

Туркменсен çĕршывĕпе
Казахстанăн хушшинче
Пурăнать ĕмĕртенпе
Тепĕр халăх халиччен.
Шурă тĕрĕллĕ хура
Тӳпеттейлĕ узбексем —
Авалтан çав таврара
Пулнă çĕрĕç ăстисем.
Рис пăтти çиетпĕр-и —
Вăл узбекăн тĕштырри.
Тăхăнатпăр-и кĕпе —
Узбексен мамăкĕпе.
Çутă пурçăн-и пуçра —
Ун хуртне узбек усрать.

Тутанатпăр-и урюк —
Узбексен вăл вěçě çук!
Виноград ěметпěр-и,
Тăрăхли е чăмăрри —
Çитěнет Ташкент енче,
Узбексен пахчисенче...
Яланах капла пулман:
Хăй мěн-мěн тунисене
Астивсе те курайман
Ěç çынни авал чухне.
Хан, патша ěмěртенпех
Курайман узбексене;
Кăлăхах пěр-пěринпе
Хирěçтерне йăхсене.
Узбексен ачисене
Вěренмешкěн те яман,
Узбексен хěрěсене
Кун çути те кăтартман:
Сěм-хура пěркенчěкпе
Хупăрланă вěсене,
Хура ут хěлěхěпе
Каркалана пит-куçне.
Халь пěр танлă çын узбек,
Мăшкăла вăл юлмě тек.
Аслă ирěк аякка
Курăнать вăй-халěпе,
Туслăх çулě сарлака —
Фергана каналě пек.

Çӳлте мар, пĕлĕтре мар,
Çĕр çинчех телей тăвар.
Турă, хан, патша, эмир
Кирлĕ мар этемсене.
Шухăша, ăс хăватне
Пуç таятпăр халь эпир.
Ахаль мар халь узбексем
Алишер Навоине,
Пиншер чалăш çĕклесе,
Лартрĕç çӳлĕ ту çине[1].

Чечеклен, Узбекистан!
Узбексем — пире тăван,
Ма тесессĕн узбексем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

V

Узбексен кӳрши пулать —
Сеп-сенкер Таджикистан;
Сăртлă-туллă курăнать
Аякран, таçтан-таçтан.
„Çуттĕнче тӳпи“ текен
Çичĕ çухрăмлă Памир
Пĕлĕте перĕнекен
Улăп сăнлă вăл каç-ир.

[1] Узбекистан альпинисчĕсем Ала-Таун 4.282 метр çӳлĕшĕнчи тӳпи çине хăпарса, чултан пирамида хывнă; ун тăррине А. Навои бюстне лартнă.

Мĕн çук унăн ăшĕнче?
Ылтăн, кăмрăк, нефть, тăвар
Вăл пытарнă ютсенчен,
А пире калать: „Кăлар!“
Тӳремрех çĕре ансан,
Тĕлĕнтерĕ садсемпе.
Пĕр çĕршывăн икĕ сăн —
Ешĕл никĕс, пăр тӳпе.
Çуттĕнче тӳпи çине
Чи çӳле хăпаракан
Чи хăватлă çын ятне
Панă çав тĕле кайран.
Çавăнпа Памир çинче
Аслă Ленин пикĕ пур,
Çавăнпа Памир çинче
Аслă Сталин пикĕ пур.

Ту пек тăр, Таджикистан!
Таджиксем — пире тăван,
Ма тесессĕн таджиксем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

VI

Кăвакарчĕ юнашар
Тепĕр сăртлă-туллă çĕр.
Шухăшпа унта вăр-вар
Вĕçрĕмĕр те ӳкрĕмĕр.
Памирпа Тянь-Шань, Алай

Тăвĕсен тăрăхĕпе
Пурăнаççĕ мĕн чылай
Кăркăссем ĕлĕкренпе.
Ешĕл курăк çитерсе
Çӳретеççĕ кĕтӳсем,
Çĕр ĕçне те пикенсе
Вĕренеççĕ халь вĕсем.
Тулă, мăкăнь, мамăк та
Ӳстереççĕ шăварса;
Шурă чĕкĕнтĕр лартса
Сахăр та тума ăста.
Кăпăшка кĕççе сарса,
Сăмавар умне ларса,
Чей ĕçет килйыш калкал
Е вулать хаçат-журнал.
Ĕлĕк чух хиртен хире
Куçнă хӳтлĕхсĕр этем
Пухăнать халь пĕр çĕре,
Йышпала тăвать ĕçсем.
Вăл тĕртет пир-авăрне,
Вăл чавать халь чул тăва,
Вăл сарать çырма шывне,
Çĕнĕ такăр çул тăвать.
Чикĕре пур ту тăрри,
Унăн ячĕ Хан-Тенгри.
Хан-Тенгри пăрне малтан
Çын ури йĕр хăварни —
Пулнă пирĕн çĕршывран,
Пулнă вăл совет çынни.

Ҫичĕ пин ҫурă метра
Ҫын хăпарнă ту ҫине,
Ҫĕнтерӳ ятне вара
Панă вăл ҫав тӳпене.
Сыхласам ҫĕнтерĕве,
Пархатарлă Кăркăсстан!
Пур тăван йăх евĕрлех
Кăркăссем — пире тăван,
Ма тесессĕн кăркăссем —
Совет ҫĕрĕн ҫыннисем.

VII

Каҫпи урлă каҫрăмăр,
Хумхантартăмăр шывне.
Апшерон ҫурутравне
Ҫитсе якăр ятăмăр.
Ҫакăнта мĕн авалтан
Пурăнать Азербайджан,
Пархатарлă, ăшă ҫĕр,
„Вут ҫĕршывĕ“ тенĕскер,
Ма тесен кунта мазут
Хыпса ҫуннă хутран хут.
Тĕттĕм пулнă ҫын малтан,
Чухлайман ăна-кăна.
Ҫав вута таҫтан-таҫтан
Пуҫҫапма пуҫтарăннă.
Тĕрлĕ чир-чĕр амакран
Сыватать ҫав вут, тесе,

Тĕвепе, ашакпалан
Халăх пынă йӳтесе.
Кун хута та çĕр хута
Чӳк чӳкленĕ çав вута.
Сурахан текен çĕрте
Халь те пур чӳк вырăнĕ.
Анчах урăх сăн кĕртет
Çав вутах халь çĕршывне.
Сĕм вăрман пек хуп-хура
Вышкăсем Баку тавра.
Пуççапмасть этем вута,
Хăрамасть, çĕр вутлансан.
Хăй çĕртен çав мазута
Кăларать вăл уçласа.
Пур çĕршыв тăрăх кунтан
Саланать вара мазут,
Кĕрлет трактор унпалан,
Унпалан çӳрет прахут.
Унпалах пилот тата
Вĕçтерет самолёта.
Пурăнать Азербайджан,
Пĕр мазут кăна-и ун?
Пулă, мамăк, рис, шафран...
Шав пуять вăл, кунран кун.
Чи пахи мĕскер тесен —
Асĕ çĕнĕ этемсен.
Аслă сăвăç Низамин
Çĕрĕ халь ытарайми.
Ун сăваплă вилтăпри

Ёмӗр канлӗ пултӑри.
Чаплӑлан, Азербайджан!
Сан йышу — пире тӑван,
Ма тесессӗн йӑлт вӗсем —
Совет ҫӗрӗн ҫыннисем.

VIII

Бакуран поездпалан
Кайнӑ чух — сисмесӗрех —
Эс тухатӑн ӑнсӑртран
Тепӗр евӗрлӗ ҫӗре.
Караяз юлсассӑнах,
Тбилисси ҫывхарнӑҫем,
Кӗркелеҫҫӗ вакуна
Башлӑк ҫыхнӑ грузинсем.
Грузи! Хаклӑ тӗрӗ пек
Ҫав ҫӗр пирӗн ҫӗршывра.
Икӗ халӑх ҫӗрӗпе
Явӑнса юхать Кура:
Грузипе Азербайджан
Пӗрлешет Курапалан.
„Пӗр тӑван эсир ялан,
Тахҫанах, ӗмӗртенпех“
Тенӗ евӗр ҫав ҫырман
Хумӗсем пупленӗ пек.
Пуянсен патши кӑна
Юнашар халӑхсене
Харкаштарнӑ-мӗн ӑна —

Петересшĕн пĕрлĕхне:
Ĕçлĕ халăх çилтăвăл
Ан çĕклетĕр, тенĕ вăл.

Грузи! Эпĕ астăвап
Давид-Ту текен тăва,
Астăвап ун хӳттине
Ларнă хӳхĕм хулине.
Тбилиси вăл грузинла
„Ăшă çĕр“ тени пулать.
Тăташах хĕвел кулать,
Юрататъ мĕнпур çынна.
Çавăнпах-и тен кунта,
Кирек кам пулсассăн та,
Çын хисепĕ яланах —
„Вăл — хăна!“ текен сăмах.
Ту çинчен пĕр каçхине
Пăхрăм эп Тбилисине,
Унчухне вăл пĕтĕмпех
Ӳпĕнтернĕ пĕлĕт пек.
Сĕм тĕттĕме çĕр хута
Яр çураççĕ çăлтăрсем:
Çӳлтисем те çутă та,
Пин хут çутă — çĕртисем!
Юмахри пек çак çĕре
Кам юратмĕ пĕр пĕлсен?
Вĕретмесĕр-мĕнсĕрех
Вĕри шыв тухать çĕртен.
Сиплĕ шыв вăл çав — пӳрте,

Мунчана юхса кĕрет.
Çăвăнсаттăм эпĕ те
Хăнара унпа пĕрре.

Грузи — мĕн авалтанах
Поэтсен хӳтти, сăпки.
Давид-Ту çинче канать
Грибоедов шăм-шакки.
Пушкин, хăй çĕршывĕнчен
Хуса янă вĕри чун,
Грузинсен юррипелен
Кăшт лăпланнă йывăр кун.
Лермонтов та, Пушкин пек,
Пуç ярса тĕп тунăскер,
Грузинсен çĕршывĕпе
Туслă пулнă çав хатер.
Юратаççĕ мĕн кунта
Чăн чĕреллĕ поэта!
Нихăçан та кивелмен
Руставели кĕнеки —
Качча панă чухнехи
Хĕр парни вăл ĕлĕкрен:
Ашшĕ-амăш çав юрра
Пиллесех чиксе ярать.
Халь те витĕмлĕ пĕр сас
Пачĕ çак çĕршыв пире:
Маяковский çуралса
Паттăрланнă Грузире.
Грузинла та — курап эп —

Тухрĕç, çĕрĕ пуйнăçем,
Кăпăкланнă Кура пек,
Хавхаланнă сăвăçсем.
  Мĕн ӳсмест çак çĕршывра?
Чей тесессĕн—чейĕ пур;
Апельсин, лимон умра,
Хăшне савăн—кас та хур.
Мандарин йывăççисен
Сап-сарах çимĕçĕсем,
Юри çакнă темелле—
Татмалла та çимелле.
Виноград çупкăнĕсем —
Пăхсан витĕр курăнать.
Пархатар курать этем,
Çĕршывне те пуйтарать.
Пур пуянлăхăн тӳпи
(Ун çинчен эп манăп-и!)
Çакăнта, çак çĕршывра,
Гори ятлă хулара
Çуралса кун курнă çын —
Джугашвили вăл, грузин.
Ăна пур чĕлхепелен
Сталин тетпĕр чĕререн.
  Сталина çуратнă çĕр,
Тивлетӳ ан иксĕлтĕр,
Çиç эс, Грузи, аякран!
Грузинсем — пире тăван,
Ма тесессĕн грузинсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

IX

Грузипе юнашарах,
Арарат таврашĕнче,
Пуранать тахçантанпах
Тепĕр халăх çĕр çинче.
Йышлă мар та шучĕпе,—
Унăн хăйĕн сăнĕ пур;
Хăй чĕлхи, йăли, хăй пек
Вăл сатур, хитре, маттур.
Ту çĕршывĕ тикĕс мар,
Çав-çавах та ĕлĕкрен
Тăрмашать кунта патвар
Ĕçпе пиçĕхнĕ эрмен:
Сăрт ватать те чул чутлать,
Кĕрен туф текен чула
Аякри Мускав таран
Турттараççĕ çакăнтан.
Вашăк ту аяккипе —
Выльăх-чĕрлĕх кĕтӳпе.
Ăсталаннă тĕрлĕрен
Чăкăтсем тума эрмен.
Çăм арлаççĕ авалтан,
Хатĕрлеççĕ чĕн-сăран.
Хушлăкра, тӳрем çĕрте,
Ешереççĕ пахчисем.
Тĕрлĕ çимĕç сăн кӳртет
Пахчине, пиçсе çитсен.
Виноградĕ те хăйсен,

Абрикос та пур иккен,
Перҫҫик, грушӑ тӗрлӗрен,
Шӑварма ҫеҫ ан ӳркен.
Пӗр Аракс ҫырми кӑна
Ҫитес ҫук пур таврана,
Ҫавӑнпа та эрменсем
Шыв шыраҫҫӗ хӗрӗнсе.
Ту ҫинче, таҫта ҫӳлте,
Севан ятлӑ кӳл пур, тет;
Вӑл тулли ӗмӗртенпех —
Тем ҫавракӑш алтӑр пек.
Ҫав шыва халь аяла
Антараҫҫӗ эрменсем;
Тем чухлех хире, яла
Шӑварать вӑл аннӑҫем.
Темӗн чухлӗ этемсен
Янк ҫуталчӗҫ пӳрчӗсем,
Ильич лампочкипелен
Хут вӗренеҫ ачисем...
Пулнӑ ӗлӗк Кавказра
Чаплӑ сӑвӑҫ эрменрен,
Виҫӗ халӑх халиччен
Ун ятне усрать асра;
Виҫ расна чӗлхепелен
Юрӑ хывнӑ вӑл иккен:
Эрменле те грузинла
Тата азербайджанла.
Никамран та ютшӑнман,
Пур йӑхсемшӗн те пӗр тан

Шăрантарнă вăл сăвва,
Ячĕ ун — Саят Нова.
Халь ун халăхĕ çапла
Таврари пур йăхпала
Пурăнать пĕр çăвартан:
Эрменсем — пире тăван,
Ма тесессĕн эрменсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

X

Кавказран майĕпеле,
Хура тинĕс хĕррипе
Хĕвеланăç еннелле
Çул тытатпăр йĕркипе.
Ту, вăрман та çеçенхир,
Сăрт, тўрем.., Ак хайхине
Килсе тухрăмăр пĕр ир
Украина çĕршывне.
Сарлака та тикĕс çĕр,
Мăнтăркка хура тăпра.
Шурă-шурă чĕкĕнтĕр,
Сарă тулă çăп-çăра.
Тулăран, вăл ĕлкĕрсен,
Çимĕç пулĕ тĕрлĕрен.
Шурă чĕкĕнтĕр тени
Пыллантарĕ сахăра.
Куç тулли, ав, сап-сарах
Хĕвелçаврăнăш ани.

Кукуруз пусси кашлать,
Мĕн çинчен вăл шухăшлать?
Шухăшлать вăл — çак çĕре
Çичĕ ют пусни çинчен,
Шухăшлать халь ирĕкре
Савăнса ÿсни çинчен.
Пахчара арбуз пиçсен —
Пыл пекех-çке, астивсен;
Миçе тĕрлĕ грушисем,
Чийисем, черешнисем!
Украинăн хăйĕн çав
Кăмрăкĕ те, тимĕр те;
Эс паллană трактор ав —
ХТЗ — çÿрет хирте.
Çĕнтерÿллĕн çĕмĕрет
Хытта юлнă çĕрсене,
Вăл ылханĕ ĕмĕрех
Харампыр-тăшмансене.

Алексей Стахановăн
Чаплă çĕрĕ те — Донбасс —
Çĕнтерÿллĕн, паттăррăн,
Çĕнĕрен халь пачĕ сас.
Индустриллĕ çĕршыва
Кăмрăк кирлĕ çăкăр пек.
Шахтĕр йышĕ çĕр чавать
Кунĕпе те çĕрĕпе,
Çĕнĕрен çĕн йĕр хывать.
Кăмрăк çĕрĕ ăшĕпе;

Пиншер тонна вăл вара
Хаклă кăмрăк кăларать.
Пирĕн çĕрĕн çĕн йăла:
Лайăх ĕçсене çуллен
Уявпа палăртмалла—
Уйрăм кун пур салтаксен,
Чугун çул çинчи çынсен,
Уйрăм кун пур шахтĕрсен:
Чап, хисеп ĕçченсене,
Орден—тивĕçлисене.

Украина! Днепртан
Епле уйăрăн сана?
Ун хăвачĕ мĕн таран
Вăй паратчĕ халăхна!
Сикрĕ тухрĕ тискер çул:
Кĕр-кĕрлен Днепрогэса
Тăшман çĕмĕрчĕ унчух,
Йывăр бомба пăрахса.
Анчах килчĕ çĕнтерӳ:
Днепр шывĕ тепĕр хут
Ĕçе кӳлĕнчĕ хĕрӳ,
Ялтăртатрĕ çĕнĕ вут.
Çултан çул та кунран кун
Пархатарлă ячĕ ун.
Днепр шывĕ хĕрринче,
Вата Киев хулинче
Русь патшалăх чи малтан
Чăмăртаннă авалтан.

Днепр хумĕ халиччен
Халлаплать кобзарь çинчен.
Çав кобзарь Шевченко-мĕн, —
Украина сăвăçи;
Вăл кĕрешнĕ ирĕкшĕн,
Пулнă тăвăл йыхравçи.
Тĕнчери пур йăхсене
Тан курса юрланă вăл,
— Йывăр пусмăр сăнчăрне
Тат! — тесе хăварнă вăл.

Украинецсем пире —
Тăван халăх ĕмĕре,
Ма тесен йăлтах вĕсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

XI

Украинăпа танах
Чап, хисеп молдавана!
Сăртлă-туллă сĕм вăрман:
Вĕрене те граб, юман.
Тĕрлĕ-тĕрлĕ мăйăрсем
Активет кунти этем;
Активет те хатĕрлет
Аякри çынсем валли;
Тăвайккийĕсем тулли
Путек-сурăх кĕр-кĕрлет.
Тутă тулă та урпа

Йышлă тырă-пулăран,
Тĕрлĕ пулă тытупа
Палăрать çав молдаван:
Савăт-савăтăн таçтах
Вăл консервă ăсатать.
Çырла-çимĕç ĕрчетсе
Кун курать кунти хресчен;
Виноград çырли хĕссе
Юхтарать пылак сĕткен.
Çав пылак сĕткен йӳçсен,
Пичĕки-пичĕкипе
Хаклă-хаклă эрехсем
Вăл сĕрет кĕркуннепе.
Пуйтарать патшалăха,
Кĕрекеллĕх те юлать.
Пĕри кин кӳртме пăхать,
Тепри хĕр парать туйла.
Çĕршывне кура унта
Хăй манерлĕ сăвăсем,
Хăй манерлĕ ташă та
Тапранать молдавансен.
Халăхпа пĕрле çапла
Савăнать ĕçри ĕçчен;
Анчах ку ăрăскала
Яланах пĕлмен иккен.
Нумаях та мар калла
Пурнăç пулнă урăхла:
Чухăн-чахăн молдаван
Çĕр те, çăкăр та курман;

Фашистсен хĕскĕчинче,
Улпутсен ани çинче
Асапланнă ĕмĕрне,
Шав ылханнă шăпине.
Молдаван ачисене
Фашистсем шкула яман,
Ырлăх килчĕ вĕсене
Пирĕн ирĕк саккунран.
Çавăнпа, нимрен малтан,
Ачасем туска çине
Халь çыраççĕ пурпалан
Ак мĕнле сăмахсене:
„Тав хута кĕрекене —
Аслă Сталин аттене!“

Ырă куртăр молдаван!
Молдаван — пире тăван,
Ма тесен молдавансем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

XII

„Украина — ылтăнăм,
Белорусси — тăванăм!“
Тетчĕç пирĕн салтаксем
Вăрçă умĕн, вăрçă чух.
Çав çĕре эп, ачасем,
Нихăçан та манас çук.
Иртрĕм, вăрçă хушнипе,

Белорус çĕршывĕпе.
Куртăм кăмăллă, йăваш,
Кăвак куçлă çынсене.
Çĕрĕнче ўсет ыраш,
Йĕтĕн-кантăр çитĕнет.
Вырăн-вырăн лачака
Талккăшпех иккен вĕсен.
„Бульба“ теççĕ паранка
Белорус этемĕсем.
Кушăхтарнă тăрăшсах
Çын çав путлăх вырăна;
Бульбăпа тăрантарса
Шав ĕрчетнĕ вăл сысна.
Эс ак шăл щĕтки илен,
Ăна тунă-çке шăртран.
Белоруссире иккен
Чи ăста шăрт суртлакан.
Шав кăларнă торф тата
Ĕçченсем лачакаран,
Çырмалли таса хута
Хатĕрленĕ йывăçран.
Йывăç йышлă: хăма çур,
Чĕл пўртçиллĕх чĕренче.
Шăрпăк фабрики те пур
Белорусси çĕрĕнче.
Чиперех çапла çынсем
Пурнăç тунă-мĕн. Анчах
Белоруссие пайтах
Шар кăтартрĕç фашистсем.

Куртăм эп ялĕсене:
Кăмака мăръисем çеç
Хуп-хура ларатчĕçĕ,
Юнаса тăшмансене.
Фашистсем çунтарнăран —
Белорус ĕç çыннисем
Чăвашсен çĕрĕ таран
Тухнăччĕ унчух çитсе.
Халь, пур халăхпа пĕрле,
Белорус та хăй килне
Юсаса çитермелле,
Маннă вăл кунне-çĕрне;
Пилĕк çуллăх планпала
Утăмлать вăл малалла.
Ыр сунар ăна чунтан:
Белорус — пире тăван,
Ма тесен белоруссем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

XIII

Акă Белоруссирен
Немăн шывĕ ĕлĕкрен
Литвана юхса кĕрет,
Балти тинĕсне лекет:
Литвинсем çавах та çав
Пĕлейместчĕç савнăçа:
Пуянсем хĕтĕртнĕрен
Ютшăнатчĕç пирĕнтен.
Ют патшалăх хуçисем —

Нимĕç, швед е акăлчан
Пире йытă пек çисе
Пурăнатчĕç çавăнтан.
Юхăнтарнăччĕ литвин
Хăй çĕрне — хуçа мартан:
Цемент, кирпĕч те пулин
Кӳрсе тăнă вăл ютран.
Чи паха ана-çаран
Пулнă йăлт кулаксенче.
Вăтам-чухăн парăмран
Тухайман хăй виличчен.
Сăхнă çеç ĕç çынине
Банксемпе лавкаçăсем.
Час-часах пирĕн енне
Пăхкаланă литвинсем.
Халĕ ирĕк халăхсен
Ирĕк йышĕнче вĕсем
Советла йĕркепелен
Пурăнаççĕ çĕкленсе.
Ĕмĕт çитрĕ литвинсен,
Анчах нимĕç унчухне
Çитсе тапăнчĕ хиврен
Вĕсен çамрăк телейне.
Ирĕк пурнăç тутине
Туйнă çын пур çиллипе
Сирчĕ нимĕç пусмăрне,
Тусĕсем пулăшнипе.
Сывлăш çавăрчĕ Литва,
Ешерет вăл тырăпа.

Бомба алтнă çĕршыва
Тикĕслет ыраш, урпа.
Ăçта кирлĕ МТС,
Пулăшу парать машин;
„Совхозсем те ĕрчетес!“
Тет совет ĕмĕтлĕ çын.
Немăн шывĕн хумĕпе
Гидростанцисем туса,
Ĕç-хĕлне çăмăллатса
Вăл ĕçлесшĕн улăп пек,
Сахăр, супăнь, сĕт, юр-вар,
Цемент, хут, сăран, резин...
— Пурте пулĕ, ютшăн мар,
Хамăршăн! — тет халь литвин.
Сывă тăр, Литва, ялан!
Литвинсем — пире тăван,
Ма тесессĕн литвинсем —
Совет çĕрĕн çыннисем.

XIV

Балти тинĕс хĕрринче
Тепĕр халăх пурăнать,
Белорусси çĕрĕнчен
Тепĕр шыв унта тухать.
Хĕвеланăçри Двина
Тетпĕр эпĕр çав шыва,
Латышсем Даугава
Теççĕ латышлах ăна.

Латви! Пултăм эп унта
Хĕрĕх çиччĕмĕш çулта.
Уçă кăмăллă, аван,
Вашаватлă этемсем.
Тахçанах вырăспалан
Хурăнташлă-мĕн вĕсем.
Икçĕр çул Раççейпеле
Туслă-варлă пурăннă;
Хăналашнă та пĕрле,
Сутă туна, пулăшнă.
Анчах нимĕç, акăлчан
Раççее шав курайман:
Çав мурсем хĕтĕртнипе,
Пуянсем хистенипе,
Латышсем те вырăсран
Пĕрре татăлнă кайран.
Капитал çĕршывĕпе
Совет çĕрĕ хушшине
Тăрса юлнă хăйăк пек
Çав çĕршыв-мĕн ун чухне.
Лешсем туртнă лерелле,
Халăх пăхнă ку енне:
Хăть хăрат, хăть элекле —
Пирĕн чăнлăх курăннă.
Ак хайхи, литвинсем пек,
Латышсем те çав çулах
Пулса тăчĕç пирĕнпе,
Пурнăç кайрĕ урăхла.
„Янтарь Латви“ теекен

Лĕп кăна паха çĕрне
Ĕмĕрне курми хитрен
Курчĕ халăх ун чухне.
Шухăшларĕç фашистсем
Таварма ĕлĕкхине;
Ватрĕç, çĕмĕрчĕç вĕсем
Латышсен килĕсене.
Хăваларĕç пинĕпе
Латвирен лаша-ĕне.
Чĕлхипе-çăварĕпех
Сăнчăрларĕç çынсене:
Калаçтарчĕç нимĕçле,
Латышла эс ан пупле!
Анчах эпĕр фашиста
Пуç тайса кĕтмерĕмĕр:
Йытă вилĕмĕ—йытта,
Тĕп пул эсĕ!—терĕмĕр,
Тытрăмăр та çухаран
Çавăртăмăр çапрăмăр,
Вăл тăмашкăн хăтлансан—
Кирлĕ çĕртен тапрăмăр.
Асăнтартăмăр ăна—
Ĕмĕрхи çав тăшмана.
Янтарь Латви халь ялтрать:
Пахчисенĕн, тинĕсĕн
Пĕр тĕс халĕ ытларах—
Курăнаççĕ симĕссĕн.
Симĕс, ешĕл, ешеркке!
Çĕнĕ пурнăç, çĕн йĕрке.

Балти тинӗс хӗрринче,
Латышсен курортӗнче
Самӑр-самӑр буржуй мар —
Хамӑр евӗр этемех.
Юсанар-ха, вӑй хушар
Ӗҫченреххӗн ӗҫлеме.
Торф, вӑрман пире кӗтет,
Электромашин асра;
Радио, велосипед
Заводне юсас часрах;
Вакунсем тӑвас, карап
Тумалли ӗҫе майлас.
Пулӑ, сахӑр ытларах,
Ӗлкӗртес фарфор, фаянс...
Пуй эс, Латви, паттӑрлан!
Латышсем — пире тӑван,
Ма тесессӗн латышсем —
Совет ҫӗрӗн ҫыннисем.

XV

Балтин виҫҫӗмӗш йӑхӗ —
Вӑл Эстони халӑхӗ.
Халь те, ӗлӗк те, ялан
Юрлама юратакан
Эстонсем кунта вара —
Нарва ятлӑ шыв тавра.
Тырӑ-пулӑ та ӳсет
Ҫакӑнти ҫӗр ҫыннисен;
Аш та йышлӑ, сиплӗ сӗт

Антараççĕ ĕнисем.
Чăкăт-çу туса кунта
Çĕкленет ĕçчен хресчен.
Фосфорит та, сланец та
Тупăнать çĕр айĕнчен.
Сланецран асфальт, бензин,
Лак тăвать вĕреннĕ çын,
Сланецран вăл халь тата
Газ тăвасшăн малалла.
Час çав газ Ленинграда
Пăркă тăрăх пымалла.
Газ яшка та пĕçерет,
Газ вăл чей те вĕретет.
Чыс, тирпейлĕх, перекет—
Ак мĕне вăл пĕлтерет.
Пур вăрман та çав çынсен,
Тупăш пысăк, ĕçлесен.
Тинĕсе, шыва пула,
Пурте хăнăхнă пулла.
Эстонсен, кунтан пуçне,
Пур тата хăй майлăхĕ:
Сакăрçĕр утрав çине
Сапаланнă халăхĕ.
Сапаланнă та пулин
Пĕр чунпа вăл пурăнать;
Ирĕк кăкăрăн, туллин
Çĕнĕ юрă вăл юрлать.
Латвипе Литва пекех
Çак çĕршывăн çамрăк чун.

Вăл пĕр евĕр инкекех
Тӳснĕ вăрçă пынă чух.
Пинĕн-пинĕн эстонсем
Курнă хĕн концлагерьте,
Пăшăхра пăчланнăçем
Хытă шаннă ĕмĕте.
Çутă ĕмĕт Мускавран,
Кремль çăлтăрĕ пулса,
Пур йăхсемшĕн те пĕр тан
Çуннă ĕмĕр манмасса.
  Хура кунĕ хыçала
Юлтăр пирĕн çĕршывсен.
Ырлăхпа телей алла
Кĕрсе тăтăр килсерен.
Янăратăр юрă ян!
Эстонсем—пире тăван,
Ма тесессĕн эстонсем—
Совет çĕрĕн çыннисем.

XVI

  Çĕршыва пăхатăн та,
Мĕн кăна ун çук-тăр?!—тен.
Хура тинĕс кăнтăрта,
Шурă тинĕс çурçĕрте.
Эп пулсаттăм пĕринче
Шурă тинĕс хĕрринче.
Карелпа финсем унта
Пурăнаççĕ ĕлĕкрен.
Мрамор, кварц, гранит, слюда—

Туллиех çĕрте вĕсен.
Çĕр çинче вĕсен – вăрман,
Хаклă, хытă хурăнсем;
Кӳлĕ, кӳлĕ... хушăран —
Тырă-пулă анисем.
Сулхăнрах çĕр. Çак çĕрте
Шурă тинĕс хĕрринчен
Балтие канал иртет:
Шывпалах унта çитен.
Тӳлекрех çĕр. Çын курман
Кайăк-кĕшĕк картисем
Кунта вĕçнĕ авалтан,
Хăраман çынран вĕсем.
Кунта хĕл те вăрăмрах,
Çунашка пит хисепре.
Хăнана та çунапах
Пырса илнĕччĕ пире.
Кунта кантĕлĕ текен
Кĕсле пек япалана
Юратаççĕ, пит чечен
Пултараççĕ калама.
Мăшăршарăн сак çине
Ваттисем лараççĕ те
„Калевала“ çеммине
Кĕвĕлеççĕ хăш çĕрте:
Алла-аллăн тытăнса,
Ерипен сулкаланса,
Вейнемейнен шăпине
Пĕлтереççĕ çынсене,

Ильмаринен кун-çулне
Кăлараççĕ куç умне.
Юмахпа йăпаннă-çке
Ĕлĕк халăх ăрăвĕ.
Халь кунта та çĕн йĕрке,
Юмаха чăн турĕ вăл.
Карелсем-финсем те халь
Тухрĕç паллă халăха:
Аслă халăх çумĕнче,
Вырăссен хӳтлĕхĕнче
Пурăнаççĕ чип-чипер
Хăйсен республикипе.

Карелсем—пире тăван,
Фин та (ку енче пулсан),
Ма тесен ку енчисем—
Совет çĕрĕн çыннисем.

XVII

Ак çапла вунултă çĕр
Пулчĕ танлă, пулчĕ пĕр.
Çав вунултă çĕршывран
Чи вăйли сĕм авалтан,
Халличчен те, ĕмĕрех—
Вырăс çĕрĕ тĕнчере.
Пуринчен те пысăкрах
Тăршшĕпе-урлăшĕпе,
Тинĕсрен те тарăнрах
Ĕмĕрхи шухăшĕпе;

Тусенчен те чăнкăрах
Тӳрĕ паттăрлăхĕпе,
Хурçăран чăтăмлăрах
Халăх харсăрлăхĕпе;
Тăвăлран та хивререх,
Çиленсессĕн, çиллипе;
Хĕвелтен те хĕмлĕрех,
Юратсассăн, чĕрипе—
Вырăс çĕрĕ тĕнчипех
Ялкăшса, çиçсе тăрать;
Çĕн Мускавăн çуттипе
Тĕнчене çул кăтартать.

Вырăс çĕрĕн вырăнĕ
Хăш картта-ши çырăнĕ?
Тинĕсрен те тинĕсе
Халь выртать вăл ейĕлсе.
Курăр: Калининградран
Лăпкă океан таран,
Франц-Иосиф çĕрĕнчен
Хура тинĕс хĕрриччен—
Аслă вырăс халăхĕн
Астăван аваллăхĕ,
Паянхи пуянлăхĕ,
Çуталан малашлăхĕ.
Мĕн çук вырăс çĕрĕнче?
Кам пĕлмест-ши ун çинчен?
Çĕпĕр сĕм вăрманĕсем,
Хаклă тирлĕ кайăксем,

Ыръ-ыръ пуллисем,
Ытарма çук хулисем,
Кивvисем те çěннисем,
Кивěрен çěнелнисем:
Горький, Новгород та Псков,
Киров, Вологда, Ростов,
Паръnми вăй Ленинград,
Паръnми вăй Сталинград,
Чкалов, Молотов та Орск,
Урал-ту чěри—Свердловск,
Яш хула Магнитогорск,
Яшраххи пур—Комсомольск...
Пур хулашăн пуç хула—
Авалтан Мускав пулать.
Ěмěр-ěмěр мухтава
Тивěç çутă Мускава
Пур чěлхелле халăх та
Аслăлать, савать, мухтать.

Сакăр ěмěр çěр çинче
Пурăнать Мускав хули,
Нихăçан ěмěрěнче
Вăл пулман тăшман кулли.
Хан тавраш та хапсăннă—
Мускава хур тăвайман,
Пан тавраш та тапăннă—
Мускава пусарайман.
Француз килнě—француза
Мускав пулнă серепе.

Гитлер килчĕ каппайса —
Намăс курчĕ тĕнчипе:
Кĕреймере Мускава,
Хăй пуçне çăтрĕ çăва.
Ĕмĕртен Мускав пире
Хăй тавра пĕрлештерет.
Аслă Ленин пилĕпе
Вырăссен паха хули—
Пуç хула пур çĕрĕпех,
Пур йăхсемшĕн куç тулли.
Мускавра асран кайми
Аслă Сталин пурăнать,
Вăл ĕçлет ырми-канми,
Аслă шухăш шухăшлать,
Çутă Ленин çулĕпе
Çĕршыва ертсе пырать.
Ĕç тĕнчин хўтти—Мускав,
Яланах ун пĕр ялав,
Тĕттĕм каç е çутă ир—
Курнатех вăл çынсене:
„Танлăх, ирĕклĕх те мир!“
Тесе çырнă ун çине.

Кам çук вăйлă вырăссен?
Хĕç витмен çарпуçĕсем —
Александр Невскийрен
Чапаева çитиччен.
Ăслă кĕнекеçĕсем,
Çĕре çĕнетекенсем—

Ломоносов-гениреи
Мичурина ҫитиччен.
Таврана янратакан
Композиторсем кунтан:
Глинкăпа Чайковские
Эс итлетĕн телее.
Тĕнчене тĕлĕнтерен
Артистсем вырăссенчен:
Кам пĕлмест Шаляпина,
Станиславские кăна?
Чап кӳрен писательсем,
Халăха ҫĕклекенсем:
Пушкинран, Белинскийрен,
Толстойран та Горькийрен—
Маяковский таранччен.
Пур хăватлă ăс тӳпи,
Пур малашлăхăн шăпи—
Тĕнчене ҫĕнетекен
Партие ӳстерекен
Ленин та йăхĕпеле—
Вырăс халăх ывăлĕ.

Тĕрлĕ халăх хушшинче
Вырăс пирĕншĕн—пичче,
Эпĕр—пĕчĕк халăхсем—
Пурте унăн шăллĕсем.
Ма тесессĕн вырăс—Русь—
Турĕ аслă пĕр Союз,
Ма тесессĕн пĕр ҫĕре

Пĕрлештерчĕ вăл пире,
Хăйĕн аслă çĕрĕнче
Çирĕплетрĕ çĕн тĕнче,
Çĕн тĕнче те тан тĕнче,
Пур йăха тăван тĕнче.
Унăн ячĕ вырăсла,
Тутарла е чăвашла,
Мăкшăлла е марилле—
Кирек хăш чĕлхепеле,
Кирек те мĕнле вула—
Социализм пулать.
Хамăр тунă çав тĕнче—
Улăп пек çĕр варринче.
Пилĕкçуллăх плансемпе
Хывнă никĕсĕ халь ун—
Хурçă, тимĕр те чугун.
Çĕн тĕнчешĕн кунран-кун
Хыттăн сасăланă пек—
Темĕн çӳлĕш трубасем
Кармашаççĕ пĕлĕте.
Чи ăста рабочисем,
Ăстасем пирĕн çĕрте:
Пĕтĕм шухăш-ĕмĕтне
Хытарса, чăмăртаса,
Вăрçăри пек кар тăрса,
Кулленхи ĕç тухăçне
Ӳстересшĕн халь вĕсем
Тăрăшаççĕ тимлесе.
Çын „хура“ ĕçре ĕнер,

А паян вăл—инженер;
Ç̆ĕн ăслай та çĕн меслет
Шыраса тупса пĕлет:
Иыш ĕçне çăмăллатать,
Тупăш та нумай парать.
Çуркунне, кашни çулах,
Çĕнĕ савăнăç пулать:
Сталин премине парса,
Хаçата кӳртсе сăнне,
Пур çĕршыв та харăсах
Тав тăвать çав ĕçчене.
Шахтĕрсем, шахта анса,
Кăлараççĕ кăмрăкне;
Горняксем, тăва чавса,
Хатĕрлеççĕ рудине;
Домнăсем çав рударан
Юхтараççĕ чугунне,
Мартенсем çав чугунран
Шăратаççĕ хурçине.
Тимĕр-тăмăр çул тытать
Тĕрлĕ-тĕрлĕ завода;
Ăстасем патне çитсен,
Вăл тем те пулать иккен:
Пăравусĕ, чашлатса,
Вакунсем ертсе тухать;
Силлесе те ташлатса,
Чугун çул тăрăх чупать.
Тракторсем, комбайнсем
Кĕр-кĕрлеççĕ уй-хирте.

Тав сире, рабочисем!—
Тет колхозник, хӗпӗртет.
Чи ҫӳле, чи аякка
Вӗҫекен самолётсем;
Йӑлтӑр-ялтӑр, яп-яка
Ҫӗнӗ автомобильсем:
Пӑхсан—куҫ шарса каять,
Тӗрлӗ марка, тӗрлӗ ят.
Анчах халӗ пур ятне
Санӑн савӑннӑ чӗрӳ
Пуҫтарать пӗр ят патне,
Ҫав ят пулчӗ Ҫ ӗ н т е р ӳ.
Ҫӗнтерӳ! Чи илемли
Пур ятран та вӑл пире;
Кисренми, сиккеленми
Шанчӑклӑ хурал мире.
Пур ҫӗршывӑн сӑнӗ пек
Курӑнать халь ҫав сӑмах,
Аслӑ Сталин ячӗпе
Юнашар вӑл яланах.
  Ирӗк халӑх пуйнӑҫем
Ырӑланӗҫ пурнӑҫсем:
Ачасен, пысӑккисен,
Ваттисен, вӑйпиттисен
Пурте пулӗ пулмалли,
Ҫавӑнпа ҫынсен алли
Ывӑна пӗлмест иккен,
Ҫавӑнпа эпир ӗҫчен.
Ҫав куна ӗненнипе

Йывǎрри те çǎмǎл пек.
Пирĕн пек пуян ун чух
Тĕнчере те пулас çук.
Çакǎнтах, çак çĕршывра,
Эпĕр кайǎпǎр вара
Маларан та малалла
Коммунизм ятпала.
Çав куна çитмешкĕн эп
Хам та-ха ĕмĕтленеп.
Çак тǎнпа, çак пуçпалах
Сирĕнпе пĕрле çапла
Юрлǎп, тетĕп, ун чухне
Коммунизм юррине.

1948

БИБЛИОТЕКА
№ 11503
ЧРДУ.

Обложка художника *П. В. Сизова.*
Редактор *А. Д. Калган.*
Технический редактор *Н. Степанов.*

НТ 00173. Подписано к печати 26/IX-1950 г. Объем 1,75 п. л. Бумага 60×92/16. Заказ 2298. Тираж 2000 экз.

Типография № 1 Чувашполиграфиздата при Совете Министров Чувашской АССР

г. Чебоксары, ул. Володарского, 5.

ВУЛАКАН ЮЛТАШСЕМ!

„Тӑван ҫӗршыв“ поэмӑна вуланӑ хыҫҫӑн, вӑл сирӗн кӑмӑла мӗнле кайни ҫинчен хӑвӑрӑн шухӑшсене ҫырса пӗлтерме ыйтатпӑр. Ҫавӑн пекех ҫырура хӑвӑр ӑҫта ӗҫленине е вӗреннине тата миҫе ҫултине пӗлтерӗр.

Пирӗн адрес: г. Чебоксары, Дом печати, Чувашгиз, сектор детской литературы.

700 =

Цена 2 руб.

П. ХУЗАНГАЙ

РОДИНА

ПОЭМА

на чувашском языке

ЧУВАШГОСИЗДАТ
Чебоксары—1950